

VARIA

CARACTERUL FILOSOFIC AL PSIHOLOGIEI ADLERIENE

DANIELA GEORGESCU

Institutul de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române

Abstract. Alfred Adler believed that the roots of psychology lie in philosophical thinking. The construction of individual psychology as a theory of personality, psychopathology and as a psychotherapeutic method was inspired not only by empirical aspects, but also by fundamental philosophical questions about human nature, knowledge, existence, value, purpose. Based on this framework, the article carries out an analysis of the concepts and principles of individual psychology that have the philosophical ideas of Immanuel Kant, Hans Vaihinger and Friedrich Nietzsche as their scientific basis. This analysis enhances understanding the role and heuristic valences that concepts such as “reason”, “common sense”, “fiction”, “will to power” acquire in human knowledge. Theoretically and methodologically inspired by philosophical thinking, Adler makes an important theoretical and practical contribution to the approach to man as a whole, highlighting his individuality and universality as part of humanity.

Keywords: superiority, purpose (telos), social interest, ideal, Adler.

GENEALOGIA PSIHOLOGIEI INDIVIDUALE

Din experiențele personale ale copilăriei¹, Alfred Adler începe pregătirea pentru „o rezolvare corectă și curajoasă a problemelor vieții”². În această perioadă timpurie găsim și geneza conceptelor³ și principiilor-cheie⁴ care fundează cadrul

¹ Mark D. Kelland, *Personality theory in a cultural context*, 4.2: „Brief Biography of Alfred Adler”, [https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Psychology/Culture_and_Community/Personality_Theory_in_a_Cultural_Context_\(Kelland\)/04%3A_Alfred_Adler_and_Harry_Stack_Sullivan/4.02%3A_Brief_Biography_of_Alfred_Adler](https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Psychology/Culture_and_Community/Personality_Theory_in_a_Cultural_Context_(Kelland)/04%3A_Alfred_Adler_and_Harry_Stack_Sullivan/4.02%3A_Brief_Biography_of_Alfred_Adler), accesat: 14 mai 2024.

² Hertha Orgler, *Alfred Adler, the man and his work: Triumph over the inferiority complex*, 3rd ed., London, Sidgwick & Jackson, 1963, p. 151, <https://archive.org/details/alfredadlermanhi0000hert/>, accesat: 17 mai 2024.

³ P. Bottome, *Alfred Adler: a portrait from life*, New York, Vanguard Press, 1957, p. 33, <https://archive.org/details/alfredadlerportr0000bott/mode/2up>, accesat: 19 mai 2024: „Aceste tendințe fizice, care chiar și în copilăria mea au luat formă și stil de viață, le sunt îndatorat și pentru înțelegerea mea asupra manifestărilor psihologice”.

⁴ O. H. Woodcock, „Foreword to first edition” (1939), *apud* H. Orgler, *op. cit.*, pp. vii–ix.

teoretic și practic al psihologiei individuale: inferioritatea organică, poziția în familie, stilul de viață, compensarea, scopul, interesul social⁵.

Psihologia individuală va arăta clar acordul existent între faptele copilăriei mele și opiniile pe care le-am exprimat în studiile mele despre Inferioritatea organelor (vezi Studii în O.J., 1907) și în lucrarea mea principală *The Nervous Character*⁶, 1912 (4 Aufl. Bergmann, München). Asemănarea dintre experiențele mele și opiniile de bază ale psihologiei individuale nu este lipsită de interes, când se ia în considerare timpul pe care l-am dedicat în anii următori: Sentimentului de inferioritate, ca putere de motivare a eforturilor de realizare; Sentimentului social, care vizează un ideal de perfecțiune pentru omenire. De asemenea, putem vedea destul de clar în aceste experiențe din copilăria mea modul în care ele stabilesc o anumită tendință caracteristică – mai mult sau mai puțin reprezentativă pentru poziția mea în familie și dorința mea de a mă mișca liber – de a vedea toate manifestările psihice în termeni de mișcări⁷.

În 1902, Adler primește invitația de a participa la cercul de discuții psihanalitice, organizat de colegul său Sigmund Freud, în semn de mulțumire pentru apărarea pe care primul o formulase față de criticile aduse ideilor celui de-al doilea în *Neue Freie Presse* ca urmare a publicării lucrării *Interpretarea viselor*⁸. La Café Landtmann, Cercul psihanalitic inițiat de Freud, oferea un cadru pentru dezbateri și schimb de idei creative. La aceste întâlniri a participat începând cu anul 1905 și filosoful și medicul psihiatru Alexander Neuer, care a contribuit la fundamentarea filosofică a psihologiei individuale și a fost un susținător al acesteia. Adler și Neuer agreeau metodele analizei viselor și asocierilor libere promovate de Freud, dar nu erau în acord cu primatul impulsului sexual în viața psihică și cu întregul cadru conceptual construit de Freud. Appreciat de Freud, Adler a condus secția vieneză a psihanalizatorilor și a fost redactor al *Jurnalului Psihanalitic*⁹. Divergențele de opinie referitoare la natura și la principiile psihismului uman și la cunoașterea omului au condus la separarea lui Adler de Freud. Astfel, în toamna anului 1911, Adler a părăsit Societatea Psihanalitică Vineză și, câteva luni mai târziu, a înființat Societatea pentru Studii Psihanalitice Libere¹⁰, fiind urmat de o

⁵ George Boeree, „Alfred Adler”, în *Personality Theories*, în Psychology Department Shippensburg University, 1997, 2006, pp. 9–13, https://www.academia.edu/15191982/Alfred_Adler accesat: 16 mai 2024.

⁶ Prima publicare în 1912 cu titlul *Über den nervösen Charakter*, cf. <https://www.icassi.net/recommended-readings/>.

⁷ Alfred Adler *apud* P. Bottome, *op. cit.*, p. 32.

⁸ P. Bottome, *op. cit.*, p. 69.

⁹ *Ibidem*, pp. 74–77.

¹⁰ În 1912, a devenit Societatea de Psihologie Individuală, cf. H. Orgler, *op. cit.*, p. 8; cf. <https://www.historiadelamedicina.org/adler.html>, accesat: 16 mai 2024. În martie 1912, Adler inițiază o serie monografică cu teme variate referitoare la: „tratamentul clinic al tulburărilor psihice, analiza literaturii și speculații filosofice”; cf. Edward Hoffman, *The Drive for Self: Alfred Adler and the Founding of Individual Psychology*, New York, Addison-Wesley Publishing Company, 1994, p. 82, <https://archive.org/details/driveforselfalfr00hoff/page/n5/mode/>, accesat: 21 mai 2024.

parte dintre membrii Societății Psihanalitice, printre care și filosofii Alexander Neuer¹¹ și Carl Furtmüller¹². Separarea a fost inițiată de Adler întrucât opiniile lor erau antitetice¹³: Freud căuta explicații cauzale și subordona libidoului întreaga viață psihică a omului, al cărui scop final ar fi obținerea plăcerii, în timp ce Adler își fundează teoria psihologică pe înțelegerea teleologică a psihismului, a vieții și a existenței omului, în care interesul/sentimentul social era scopul superior al umanității¹⁴. După cum subliniază Williams, Adler formulează în *The Physician as Educator* (1905) principalul concept al psihologiei individuale *Gemeinschaftsgefühl*¹⁵ și, din perspectivă istorică, psihologia individuală poate fi datată cu această lucrare timpurie¹⁶. Prin separarea de Freud, Adler dorea să-și apere și să-și demonstreze teoria. Conceptele sale de inferioritate și de compensare, precum și modelul său explicativ în cazul nevrozelor erau deja cunoscute. Acestea au fost promovate și recunoscute în lumea medicală odată cu publicarea lucrării sale *The Neurotic Constitution* în 1912.

Adler, „tatăl legitim al complexului de inferioritate”¹⁷, așa cum îi plăcea să se numească, a adus în propria sa viață nu doar ca teorie¹⁸, ci și ca atitudine principiul integrator al postulatelor psihologiei individuale: omul abordat ca întreg ce nu poate fi divizat¹⁹. Când a propus *Gemeinschaftsgefühl* (Viena, 1916) ca soluție pentru problemele omenirii, pentru a depăși capcana egocentrismului și a tinde spre cooperare și bunăstare universală, Adler cunoștea în sinea lui adevărul și cum să îl

¹¹ E. Hoffman, *op. cit.*, pp. 78–80. Societatea lui Adler primește recunoaștere în următorii ani și din partea practicienilor din alte țări europene: Franța, Germania, Serbia și Rusia.

¹² Carl (Karl Leopold) Furtmüller l-a cunoscut pe Adler în 1909, la cercurile psihanalitice, și l-a susținut în activitatea Societății de Psihologie Individuală. După Primul Război Mondial, C. Furtmüller a jucat un rol principal în reforma majoră a educației în școlile publice (1919), bazată pe principiile psihologiei individuale. Cf. <https://www.adlerpedia.org/people/134>, accesat: 21 mai 2024; cf. P. Bottome, *op. cit.*, p. 63. Centrele de consiliere a copiilor înființate de Adler colaborau cu școlile de stat din Viena. În perioada 1921-1934, copiii (6 ani – 14 ani) cu risc de delinvență sau nevroză erau tratați de Adler sau psihologi adlerieni, ceea ce a condus la scăderea incidenței de astfel de cazuri.

¹³ William A. White, „Introduction”, în Alfred Adler, *The Neurotic Constitution*, New York, Publisher: Moffat, Yard and Company, 1917, pp. v–xxiii.

¹⁴ P. Bottome, *op. cit.*, p. 19, 75–76.

¹⁵ Înțeles ca „Interes social” (cf. P. Bottome, p. 120) sau „Simțul comunității”, în traducere din limba germană; în limba română este tradus și ca „Sentiment de comuniune socială” [compl. n.].

¹⁶ Ursula Hertha Williams, *Early papers of Alfred Adler: The physician as educator and sexual problems in child rearing*, The University of Arizona, ProQuest Dissertation Publishing, 1990, pp. 3, 5, <https://www.proquest.com/openview/b65f2daf3ab1a948d51e46854e7acc25/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>, accesat: 20 mai 2024.

¹⁷ P. Bottome, *op. cit.*, p. 19.

¹⁸ Alfred Adler, *Social Interest: A Challenge to Mankind*, 1938, digital version by Henry T. Stein, 2011, p. 5: „Mi-am propus să nu fac niciodată nicio declarație pe care să nu o ilustrez și să dovedesc din propria mea experiență” [referindu-se la experiența sa practică de medic pentru pacienți cu afecțiuni psihice, de psiholog sau profesor pentru copii și familii; compl. m.].

¹⁹ P. Bottome, *op. cit.*, p. 14.

ofere și altora²⁰. Adler propunea așadar o nouă formulă de sublimare a puterii: „în prezența vecinului nostru de alături”²¹. Botoom arată că separarea de Freud a plecat de la întrebarea acestuia: „De ce trebuie să îmi iubesc aproapele ca pe mine însumi?”²². Chiar dacă Adler nu a susținut o credință doctrinară și nu a încercat să ofere o explicație universală sensului existenței sau omului în univers, el considera că omul este „incurabil moral”²³.

Pentru Adler, individul este un întreg ce nu poate fi divizat în experiențe fizice, psihice sau sociale. Inerent individului este scopul său creativ pentru a compensa, într-un plan de viață, inferioritatea resimțită în copilărie și pentru a răspunde la solicitările interne (inferioritate organică) sau externe (poziție în familie, mediu). Întregul proces este modelat de interesul social și de relația cu părinții, cu familia, cu grupul²⁴. În accepțiunea sa, prin educație, încă din mica copilărie, *Gemeinschaftsgefühl* urma să devină „natural”, precum respirația și mersul. Pentru a asigura succesul planului de viață, construit sub impulsul sentimentului de inferioritate din copilărie, obiectivele sale trebuie să contribuie la bunăstarea omenirii²⁵.

În teoria sa, Adler păstrează o parte din principiile psihanalitice freudiene: personalitatea se formează în copilărie și este rezistentă la schimbare; lumea noastră interioară nu este ascunsă și inaccesibilă; adevărata personalitate, dorințele sau emoțiile pot fi dezvăluite prin terapie psihologică. În locul impulsului sexual, Adler postulează ca factor al mișcării psihice impulsul agresiv²⁶. De asemenea, apreciază că nu există o demarcație și contradicții definite între conștient și inconștient, ca niveluri ale psihismului uman, ambele conlucrând în soluționarea problemelor vieții.

Individul sănătos ar trebui să se descurce și fără orientarea în lume dacă nu și-ar aranja tabloul cosmic și experiența sa după o ficțiune imaginară. În orele de incertitudine, aceste ficțiuni [considerate ca simplificări, abstracții, compl. n.] ies în prim-plan mai clar și devin influențele imperative care domină credințele, idealurile și liberul arbitru; mai mult, acționează și în secret în inconștient ca toate celelalte mecanisme psihice a căror imagine verbală o reprezintă în gândirea conștientă²⁷.

²⁰ *Ibidem*, pp. 120–121; 220: „Întotdeauna am avut sentimentul, a spus una dintre fiicele sale, că oricât de multe eșecuri sau greșeli am putea face ca persoane sau chiar am suferi în viața noastră de familie, totuși a noastră era cea mai bună familie din lume – una în care eram liberi să facem tot ce aveam de făcut – și puteam conta pe toți ceilalți care ne vor ajuta să o ducem la îndeplinire!”.

²¹ *Ibidem*, p. 122.

²² P. Bottome, „Preface” to the Third Edition, 1957, în *op. cit.*, p. 22; cf. Sigmund Freud, *Civilizația și neajunsurile ei*, București, Editura Vellant, 2022, pp. 81–95.

²³ P. Bottome, „Preface” to the Third Edition, 1957, în P. Bottome, *op. cit.*, p. 23.

²⁴ Kenneth Cameron, „Foreword” to Third Edition, 1962, în Hertha Orgler, *op. cit.*, p. iii.

²⁵ P. Bottome, *op. cit.*, p. 121.

²⁶ E. Hoffman, *op. cit.*, pp. 83–84.

²⁷ Alfred Adler, *The Neurotic Constitution*, New York, Publisher: Moffat, Yard and Company, 1917, p. 18.

Adler își demonstrează și argumentează teoria explicativă privind nevrozele prin exemple istorice și literare, dar și prin sublinierea acelor perspective filosofice din gândirea lui Immanuel Kant, Friedrich Nietzsche, Hans Vaihinger referitoare la natura omului, întrucât acestea susțin caracterul științific și sunt în acord cu abordările psihologiei individuale.

Psihologia a rămas o artă inofensivă până când filosofia s-a ocupat de ea. O cunoaștere științifică a naturii umane își are rădăcinile în psihologie și în antropologia filosofilor. În numeroasele încercări de a aduce toate evenimentele umane sub o lege cuprinzătoare, universală, omul individual nu putea fi ignorat. Cunoașterea unității tuturor formelor expresive ale individului a devenit un adevăr de necontestat. Transferul către natura umană a legilor care guvernează fiecare eveniment a dus la adoptarea unor puncte de vedere variate, iar forța de reglare insondabilă, necunoscută, a fost căutată de Kant, Schelling, Hegel, Schopenhauer, Hartmann, Nietzsche și alții într-un motiv inconștient, putere care a fost numită fie lege morală, voință, voință de putere, fie „inconștient”. Odată cu transferul legilor generale asupra activității umane a intrat în vogă introspecția. Prin aceasta, ființele umane trebuiau să poată predica ceva despre evenimentele psihice și procesele legate de acestea. Această metodă nu a rămas mult timp în uz. Și-a pierdut credibilitatea deoarece nu putea exista nicio asigurare de a obține rapoarte obiective de la nimeni²⁸.

Recunoscând genealogia psihologiei din gândirea filosofică, dar și pentru a asigura un caracter riguros științific teoriei sale, Adler raportează doctrina psihologiei individuale la ramuri ale filosofiei, aducându-le într-o conexiune explicativ-argumentativă. Astfel, în etică, în religie și chiar în doctrinele politice, Adler identifică încercări ale omenerii de a face „dreptate sensului vieții” întrucât „s-au dezvoltat sub presiunea sentimentului social, care este un adevăr absolut”²⁹. În accepțiunea sa, normele sociale au un caracter nativ și istoric reflectând impulsul, evoluția și scopul evoluției: o «comunitate umană ideală». «Binele și răul» sunt criterii de apreciere a tuturor celorlalte scopuri și moduri de mișcare care se susțin sau se opun acestei evoluții. Din aceste considerente, prin conceptul de *Gemeinschaftsgefühl*, psihologia individuală devine o „psihologie a valorilor”³⁰. „Cei care găsesc un element de metafizică în psihologia individuală au dreptate”, afirma Adler. *Gemeinschaftsgefühl* – înțeles ca potențial nativ al omului, dar și ca scop ficțional, „ca formă finală a umanității [...] în care toate problemele vieții sunt rezolvate și toate relațiile noastre cu lumea exterioară [sunt; compl. n.] corect ajustate – este un ideal regulator, un scop care ne oferă direcția”³¹. Scopul unei comunități ideale dobândește un caracter metafizic, reprezentând împlinirea scopului de perfecțiune

²⁸ A. Adler, *Social Interest: A Challenge to Mankind*, 1938, digital version by Henry T. Stein, 2011, p. 18.

²⁹ *Ibidem*, p. 160.

³⁰ *Ibidem*, p. 20.

³¹ *Ibidem*, p.159.

al umanității, în procesul său de evoluție. Bunăstarea universală și dezvoltarea superioară a umanității ca idealuri validează planul de viață individual și scot individul din anonim. Adler afirma: „Ce s-a întâmplat cu acei oameni care nu au contribuit cu nimic la bunăstarea generală? Răspunsul este: au dispărut complet”³². Experiența Primului Război Mondial, la care Adler a participat ca medic militar (1914–1917), a amplificat în teoria Psihologiei individuale importanța cooperării și comunității sociale ca remedii pentru patologia umanității³³. Cu toate acestea, dilema alegerii morale, pe care însuși Adler o comentează, rămâne deschisă: individul este sacrificat atunci când se face abuz de sentimentul de comuniune socială. Optimismul terapeutic al lui Adler elimină din planul de viață al individului orice obstacol și orice determinare (ereditate, mediu etc.) care pot fi depășite dacă scopul planului său este de „utilitate socială”. Liberul arbitru primește astfel o nouă dimensiune³⁴. Bottome consideră că psihologia individuală este o psihologie a existenței, în care omul este pe deplin liber pentru a fi pe deplin responsabil. Dar libertatea individului este, în accepțiune adleriană, în mod necesar asociată cu interesul social. Libertatea apărută de Adler este „libertatea de a face bine”³⁵.

Psihologia individuală a adus și o nouă perspectivă referitoare la modul în care formarea și modelarea personalității pot fi realizate în familie și în comunitate prin contribuția medicilor, psihologilor și educatorilor. Astfel, până la decesul lui Adler în anul 1937, în perioada în care susținea un turneu de prelegeri în Scoția, existau 23 de grupuri de studiu în metoda Psihologiei individuale, în Europa și America. Aceste grupuri au contribuit la promovarea și dezvoltarea practicilor psihoterapiei adleriene. Adler însuși a contribuit la promovarea teoriei și metodei sale, dar și la pregătirea specialiștilor. Rudolf Dreikurs³⁶ și Fritz Künkel³⁷ sunt menționați ca discipoli ai lui Adler, ulterior însă fiecare a contribuit în maniere diferite la dezvoltarea abordărilor psihoterapeutice.

³² *Ibidem*, p. 161.

³³ Almuth Bruder-Bezzel, „Alfred Adler und der Erste Weltkrieg”, <https://journal-fuer-psychologie.de/article/view/425/468>, accesat: 28 mai 2024.

³⁴ E. Hoffman, *op. cit.*, p. 249.

³⁵ P. Bottome, *op. cit.*, pp. 198–199.

³⁶ Informațiile sunt disponibile pe pagina web a International Committee of Adlerian Summer Schools and Institutes, organizație dedicată diseminării și dezvoltării psihologiei individuale adleriene. Inițiativa i-a aparținut lui Rudolf Dreikurs (1897–1972), medic, care a înființat o școală internațională de vară în 1962, al cărei program urma un model anterior stabilit de Adler și care se desfășoară în fiecare an în diferite țări din întreaga lume. Programele ICASSI se adresează atât profesioniștilor, familiilor, cât și copiilor și tinerilor. Cf. <https://www.icassi.net/recommended-readings/>, accesat: 29 mai 2024.

³⁷ Fritz Künkel (1889–1956), medic, a fost co-fondator al Institutului de Psihoterapie și Cercetări Psihologice (1924) din Berlin; cu formare inițială și practică în psihologie individuală, a dezvoltat ulterior Psihologia lui „Noi”, care subliniază identitatea colectivă și încorporează perspective religioase, fiind influențat de C.G. Jung. Această schimbare de paradigmă a condus la separarea de Adler care considera că acest „model era o ideologie de dramatizare și «conversie» dăunătoare din punct de vedere terapeutic” (cf. Adler & Jahn, *Religion and Individual Psychology*, 1933), apud Peter Sandmann, „Künkel Fritz”, în Bayerischen Akademie der Wissenschaften, *Neue Deutsche Biographie*, vol. 13, 1982, pp. 221–222, <https://www.deutsche-biographie.de/sfz46747.html>, accesat: 29 mai 2024.

FUNDAMENTE FILOSOFICE ALE PSIHOLOGIEI INDIVIDUALE ADLERIENE

Adler își construiește sistemul de analiză și de interpretare a psihologiei individului integrând concepte și principii din unele doctrine filosofice, fapt care conferă o dimensiune argumentativă suplimentară teoriei sale. În scopul decelării influențelor filosofice active în teoria psihologiei individuale, vom analiza comparativ conceptele și principiile adleriene derivate din gândirea filosofică. Fundamentele teoretice ale psihologiei individuale, ca teorie a personalității, a psihopatologiei și ca metodă psihoterapeutică, au fost modelate și îmbogățite de intuițiile filosofice ale lui Immanuel Kant, Hans Vaihinger și Friedrich Nietzsche.

Pentru Kant, construirea experiențelor de viață într-o formă structurată care să îi asigure caracterul sintetic, unitatea și regularitatea este fundată pe capacitățile cognitive și pe legitățile rațiunii pure și mai puțin pe realitățile în sine³⁸. În aceeași manieră abordează și Adler relevanța diversității experiențelor particulare în raport cu interpretarea pe care individul o aduce acestora: „Dar nu atât de mult experiențele mele din copilărie au fost importante, mai degrabă felul în care le-am judecat și asimilat”³⁹. Plecând de la acest raționament, psihologia individuală poate fi asimilată unui studiu fenomenologic al înțelegerii sinelui și lumii exterioare în funcție de modul în care acestea îi apar individului în evaluarea sa unică, subiectiv-creativă. De asemenea, după cum postulează psihologia individuală, unitatea conștiinței de sine se formează și se dezvoltă în și prin planul de viață⁴⁰ pe care toți indivizii și-l structurează în primii ani de viață, pentru că trebuie să depășească inferioritatea percepută. Acest fapt este susținut de principiul apercipției al lui Kant⁴¹ din care deducem caracterul necesar și universal al planului de viață al individului ca formă de cunoaștere a priori⁴² care nu este fundată pe experiențe interpretate rațional ale

³⁸ Michael Rohlf, „Immanuel Kant”, în Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2023 Edition), <https://plato.stanford.edu/entries/kant/>, accesat: 03 iunie 2024.

³⁹ A. Adler *apud* Phyllis Bottome, *op. cit.*, p. 32.

⁴⁰ A. Adler, *The Neurotic Constitution*, p. 55: „Iar mecanismul memoriei apercipitive, cu multitudinea ei de experiențe, se transformă dintr-un sistem de operare obiectiv într-o schemă activă subiectiv, modificată fictiv, a unei personalități viitoare imaginate. Devine sarcina acestei scheme să creeze astfel de conexiuni cu lumea exterioară pentru a maximiza sentimentul său de conștiință a Eului”.

⁴¹ Immanuel Kant: „[...] cred că trebuie să poată însoți toate reprezentările mele, căci altfel s-ar reprezenta în mine ceva ce nu ar putea fi gândit deloc, ceea ce înseamnă că reprezentarea ori ar fi imposibilă, ori cel puțin nu ar avea semnificație pentru mine” (B131-B132), *apud* Michael Rohlf, „Immanuel Kant”.

⁴² A. Adler, *The Neurotic Constitution*, pp. 54, 56: „Partea acestui proces care este comună întregii omeniri, normală și anormală, este aceea că memoria perceptivă este sub influența ficțiunii călăuzitoare.” Din aplicarea principiului apercipției la contextul Psihologiei individuale deducem că reprezentările cognitive ale unui individ despre sine, lume și viață îi aparțin acestuia în virtutea unei sinteze a priori, care asigură unitatea și organizarea vieții sale psihice [compl. n.].

conștiinței care se gândește pe sine. Potrivit lui Rohlf, Kant susține că acțiunile umane au un caracter intențional, teleologic. Această particularitate a psihismului uman este susținută și de Adler atunci când argumentează că din necesitatea depășirii sentimentului de inferioritate se naște, ca scop final al planului de viață, dobândirea sentimentului de superioritate, a cărui manifestare are caracter subiectiv. Astfel, toate experiențele, judecățile și acțiunile umane sunt „determinate de ficțiunea călăuzitoare”⁴³ [scop, compl. n.].

În analiza caracterului ca dimensiune a personalității umane, Adler face direct referire la imperativul categoric kantian, care ar trebui să transpună fiecare acțiune umană într-o maximă universală⁴⁴. De altfel, când vorbește despre natura etică a omului și despre libertatea acestuia, conexiunea cu etica lui Kant este de necontestat. Pentru Kant, orice maximă pentru a avea caracter universal trebuie să fie morală. Libertatea alegerii morale și corectitudinea unei acțiuni este ghidată, potrivit lui Kant, de „bunul simț” al agentului. Potrivit lui Adler, geneza imaginii despre viață are loc în copilărie, în perioada în care experiențele nu pot fi sintetizate, abstractizate și redată prin cuvinte și concepte. Reglarea tendințelor care pot fi surprinse în planul de viață este realizată de „bunul simț, sporit de sentimentul social”, ceea ce îi conferă individului autonomie, siguranță și superioritate, fără „să se bazeze prea mult pe reguli, afirmații sau principii”⁴⁵. Rațiunea bunului simț susține controlul individului asupra sentimentului de cooperare, iar bunăstarea individului și a umanității interferează cu cooperarea⁴⁶. Adler argumentează astfel că principiul interesului social și al libertății de a face bine validează caracterului moral al unui scop sau al unei acțiuni.

Sub această evaluare, Adler include și etiopatogenia devianțelor comportamentale și a psihopatologiei, în care atingerea superiorității rămâne scopul planului de viață, însă un sentiment de comuniune socială deficitar împiedică împlinirea acestuia într-o manieră morală. Dinamica vieții psihice are la bază caracterul opresiv al inferiorității și incertitudinii trăite și siguranța către care copilul aspiră. Siguranța este percepută ca simbol al superiorității și este inspirată de calitățile puterii pe care copilul le regăsește în părinți, frați mai mari sau profesori. Astfel, copilul își construiește personalitatea, prin îmbinarea dintre experiență și imaginație, mediate de natura logică a procesului de gândire. Când copilul nu reușește să se desprindă de „proiecțiile sale (Kant)”⁴⁷ și să își reprezinte o lume obiectivă distinctă de experiența sa subiectivă cu acea lume, atunci când între Eul care percepe și conținutul percepțiilor sale nu există distincție⁴⁸, capacitatea de judecare este perturbată, iar

⁴³ *Ibidem*, p. 56.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 315.

⁴⁵ A. Adler, *Social Interest: A Challenge to Mankind*, 1938, digital version by Henry T. Stein, 2011, pp. 11–12.

⁴⁶ *Ibidem*, pp.163–164.

⁴⁷ A. Adler, *The Neurotic Constitution*, p. 53.

⁴⁸ Michael Rohlf, „Immanuel Kant”.

scopul ficțional „lipsește realitatea de valoarea ei și afirmă dogmatic”⁴⁹ ficțiunea, după cum explica Adler mecanismul psihozelor⁵⁰.

Adler integrează indirect ideile kantiene legate de natura cunoașterii, de modul în care funcționează mintea umană în sinteza și în construcția realității fenomenale și aduce o interpretare holistică a cunoașterii omului. De altfel, în accepțiunea lui Adler cunoașterea omului are la bază înțelegerea stilului de viață al individului, înțelegere ce poate fi dobândită atunci când toate aspectele vieții, care definesc lumea experiențelor subiective, sunt corelate cu întregul. În fundarea teoriei sale și a procesului de cunoaștere a omului, Adler integrează dialectica în empiric, practic și ideal. Această dialectică tripartită o regăsim și în dimensiunile conceptului *Gemeinschaftsgefühl*, ipostaziat de Adler fie ca sentiment sau interes, fie ca preocupare pentru binele celui alt, fie ca ideal sau scop ficțional al evoluției umanității.

O influență importantă în dezvoltarea cadrului teoretic și practic al psihologiei individuale o are și *Filosofia lui „Ca și cum”* a lui Hans Vaihinger. În accepțiunea lui Vaihinger, cunoașterea are un caracter empiric, fiind ghidată de un scop epistemic, a cărui corespondență cu realitatea obiectivă nu este imposibilă, dar poate fi doar incidentală. Scopul epistemic are funcție predictivă și de control al experiențelor empirice⁵¹. Când ne referim la preluarea și la adaptarea în psihologia adleriană a conceptului de ficționalism din filosofia lui Vaihinger, avem în vedere scopul inconștient al individului, un construct cognitiv subiectiv care ghidează dezvoltarea planului său de viață. Adler susține că ficțiunea aparține inconștientului și direcționează viața psihică, iar dezvăluirea ei în conștiință „s-ar dovedi de prisos, chiar supărătoare, pentru scopul final”⁵². Watts⁵³, sintetizând, arată că teoria adleriană, similar teoriilor constructiviste, are o abordare epistemică comună, afirmând că omul utilizează ficțiunea ca instrument proactiv pentru a înțelege, a experimenta și a construi realitatea, iar apoi atribuie ficțiunii valoare de adevăr.

În psihologia individuală, ficționalismul are valențe adaptative și terapeutice. Acest fapt este evidențiat de Adler atunci când arată că ficțiunea călăuzitoare este inițial un instrument care îl ajută pe copil să depășească sentimentul de inferioritate, ulterior se manifestă ca ideal de sine, orientând și structurând teleologic întreaga viață psihică a individului, și „devine principiul său de conducere, *causa finalis*”⁵⁴.

⁴⁹ A. Adler, *The Neurotic Constitution*, p. 54.

⁵⁰ A. Adler, *Pratique et théorie de la psychologie individuelle comparée*, Paris, Éditions Payot, Bibliothèque scientifique, 1961, p. 55.

⁵¹ Timothy Stoll, „Hans Vaihinger”, în Edward N. Zalta (ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2020 Edition), <https://plato.stanford.edu/entries/vaihinger/>, accesat: 29 iunie 2024.

⁵² A. Adler, *Pratique et théorie de la psychologie individuelle comparée*, p. 34.

⁵³ Richard E. Watts, „The Vision of Adler: An Introduction”, în Richard E. Watts, Jon Carlson (eds.), *Intervention and strategy in counseling and psychotherapy*, New York, Routledge, 1999, pp. 6–7.

⁵⁴ Jane Griffith, Robert L. Powers, *The Lexicon of Adlerian Psychology: 106 Terms Associated with the Individual Psychology of Alfred Adler*, 2nd ed., Port Townsend, WA, Adlerian Psychology Associates, 2012, p. 41, *apud* <https://www.adlerpedia.org/>, accesat: 29 iunie 2024.

Dinamica psihismului va viza păstrarea unității personalității, evitând dizolvarea ficțiunilor menite să conserve idealul sau protejând ficțiunea de orice abordare rațională. Un proces similar este evidențiat de Adler în interpretarea mecanismului psihologic și a funcționalității visului și imaginației în păstrarea unității personalității și atingerea scopului fictiv. Visul și imaginația îl sustrag pe individ din contextul realității în care atingerea scopului fictiv de superioritate nu este posibilă și compatibilă cu sentimentul social. De aceea, consideră Adler, de cele mai multe ori în registrul visului sau imaginației scopul fictiv este atins eludând sentimentul social sau bunul simț, cadrul visului rămânând întotdeauna însă compatibil cu stilul de viață. În vis, individul „selectează” doar acele imagini care sunt favorabile scopurilor sale și elimină orice rațiuni practice⁵⁵. Visul reprezintă pentru Adler un instrument euristic pe care terapeutul îl utilizează pentru a desluși relația dintre starea de spirit, stilul de viață și rezolvarea problemelor vieții.

Adler însuși afirma că „ingenioasa *Filosofie a lui «Ca și cum»* a lui Vaihinger”, susține caracterul științific al teoriei sale privind mecanismul nevrozelor. Ficțiunea își demonstrează utilitatea în construirea narațiunii vieții, fie că ne referim la caracterul său normal sau nevrotic⁵⁶. Ficțiunea călăuzitoare, fiind integrată în conștiința eului, susținând depășirea inferiorității și dobândirea securității eului, capătă un caracter imperativ: „trebuie să mă comport «ca și cum» [subl. n.] aș fi un om complet (sau aș deveni unul)”⁵⁷. Lipsită însă de ghidarea rațiunii, consideră Adler, „conștiința eului [...] se deteriorează în «voința de a părea» („will to seem, Nietzsche)”⁵⁸. Scopul călăuzitor fictiv are un caracter sintetic luând naștere printr-un proces dialectic, în care sentimentele de inferioritate și nesiguranța (teze) sunt în antiteză cu sentimentele superiorității eului ideal și al siguranței⁵⁹. Adler este în acord cu perspectiva lui Vaihinger că aceste perechi de constructe au o valoare reală doar considerate împreună. El dezvoltă această idee și afirmă că singura „antiteză reală” este cea dintre femeie și bărbat: „sentimentul de inferioritate, incertitudine, smerenie, efeminație, pe de-o parte, antiteza certitudinii, superiorității, stimei de sine, bărbăției, pe de altă parte”. Prin această dihotomie, Adler evidențiază un alt element implicat în etiopatogenia nevrozelor: „protestul masculin”⁶⁰, înțeles ca aspirație spre valorizare.

Ficțiunea, deși este în aparentă contradicție cu realitatea, rămâne pentru Adler, ca și pentru Vaihinger și Nietzsche, indispensabilă vieții și dezvoltării științei⁶¹.

⁵⁵ A. Adler, *Social Interest: A Challenge to Mankind*, pp. 149–150.

⁵⁶ A. Adler, *The Neurotic Constitution*, pp. 30–31.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 31.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 30.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 99.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 100. „Acest mit al inferiorității a tot ceea ce este feminin are ca rezultat o dihotomie a conceptelor: masculinul este pur și simplu identificat cu valoros, puternic și victorios, iar femininul cu ascultător, servil și subordonat”, afirma Adler (cf. <https://www.adlerpedia.org/concepts/81>, accesat: 30 iunie 2024).

⁶¹ *Ibidem*, p. 77 și A. Adler, *The Individual Psychology of Alfred Adler: a Systematic Presentation in Selections from His Writings*, L. Heinz, Rowena R. Ansbacher (eds.), New York, Basic Book Publisher, 1956, p. 86.

Ansbacher subliniază faptul că prin acest acord referitor la rolul finalismului ficțional, scopul fictiv a devenit principiul unității personalității în psihologia adleriană (1912)⁶². Idealul de sine, ca ideal ficțional, abstract, este la originea orientării individului în procesul de formare și de diferențiere a resurselor psihologice pe care le regăsim în atitudinile pregătitoare, de angajare și în trăsăturile de caracter, ca răspuns la cerințele vieții⁶³. În cazul individului, consideră Adler, cu cât insecuritatea resimțită este mai puternică, cu atât acesta va investi ficțiunea călăuzitoare cu mai multă putere de compensare, ceea ce conduce la exacerbarea eului ideal.

Este unul dintre triumfurile inteligenței umane să treacă prin ficțiunea călăuzitoare adaptând-o la antificțiune, să strălucească prin modestie, să cucerească prin smerenie și supunere, să-i umilească pe ceilalți prin virtuțile proprii, să-i atace pe alții prin propria pasivitate, să provoace durere altora prin propria suferință, să se străduiască pentru a atinge scopul forței bărbătești prin mijloace efeminate, să se facă pe sine mică pentru a părea mare⁶⁴ [referindu-se la mecanismele nevrotice de a face față inferiorităților percepute, compl. n.].

Adler susține perspectiva adusă de Vaihinger asupra ficțiunii primate în evoluția sa istorică: ficțiunea tranzitează de la „un mecanism de siguranță ireal, dar practic util, la ipoteze și mai târziu la dogme”. Totodată, Adler integrează acest model de evoluție și de amplificare a intensității ficțiunii în psihologia individuală, particularizând ficțiunea în „gândirea individului normal (ficțiunea ca expedient), a nevroticului (încercarea de a realiza ficțiunea) și a psihoticului (antropomorfism incomplet, dar protector și realizarea ficțiunii: dogmatizarea)”⁶⁵. Din această echivalență a rolului ficțiunii, Adler deduce posibilitatea „corecției” disfuncționalității. Aceasta poate fi abordată în intervenția terapeutică astfel încât individul să poată să se raporteze la realitate fără contradicții compensatorii și să înțeleagă „semnificația și scopul ficțiunii sale, în mare parte, inconștiente”⁶⁶.

În *The Neurotic Constitution*, Adler preia din filosofia lui Nietzsche, alături de conceptul de „voință de putere”⁶⁷, și conceptul „voință de a apărea”⁶⁸, mărturisind în

⁶² A. Adler, *The Individual Psychology of Alfred Adler: a Systematic Presentation in Selections from His Writings*, p. 101.

⁶³ *Ibidem*, p. 95.

⁶⁴ A. Adler, *The Neurotic Constitution*, pp. 80–81.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 169.

⁶⁶ *Ibidem*, pp. 170–171.

⁶⁷ În 1913, când vorbește despre „sentimentul de inferioritate și compensare”, Adler afirmă că strădania individului orientată spre dominarea mediului poate fi denumită „voință de putere” (Nietzsche), cf. A. Adler, *The Individual Psychology of Alfred Adler: a Systematic Presentation in Selections from His Writings*, p. 244.

⁶⁸ A. Adler, *The Individual Psychology of Alfred Adler: a Systematic Presentation in Selections from His Writings*, pp. 158–159. Cf. Legenda furnizată de editori la Schema explicativă privind normalitatea și eșecul în perspectiva psihologiei individuale (Fig. 2): „(...) individul se străduiește pentru un scop individual acceptabil de perfecțiune (voința de putere, compl. n.), efortul său este îndreptat către un scop privat, exagerat, de superioritate, o simplă aparență de perfecțiune autentică. Corespunde cu ceea ce Nietzsche a numit «voința de a apărea» și vizează eroismul fals și asemănarea cu Dumnezeu”.

același timp faptul că în aceste concepte se regăsesc multe dintre opiniile sale⁶⁹. De asemenea, conceptele constitutive ale teoriei adleriene, strădania spre superioritate, interpretarea subiectivă, creativitatea și autodeterminarea, ne orientează analiza către influențe care își au originea în gândirea filosofică a lui Nietzsche.

În filosofia lui Nietzsche, „voința de putere” este un principiu constitutiv al realității fenomenale:

Voința acumulării de forță este specifică pentru fenomenul vieții, pentru nutriție, reproducere, ereditate –, pentru societate, stat, moravuri, autoritate. Nu am avea oare dreptul să presupunem că această voință este cauza eficientă și în chimie? – sau în ordinea cosmică? Nu doar constanța energiei, ci o maximă economie a consumului: astfel încât *faptul-de-a-vrea-să-devii-mai-puternic, inerent oricărui centru de forță*, este unica realitate –, nu autoconservare, ci voința de a acapara, de a deveni stăpân, de a deveni mai mult, mai puternic⁷⁰ (§ 689).

dar și un principiu explicativ al dinamicii vieții psihice a individului:

Voința de putere este forma primitivă de afect, că toate celelalte afecte sunt doar expresii ale sale; [...] individul tinde spre putere, spre un mai mult al puterii; – plăcerea este doar un simptom al sentimentului puterii atinse, o conștiință a diferenței – (– el nu tinde spre plăcere, ci plăcerea apare atunci când se obține lucrul spre care se tinde: plăcerea însoțește, plăcerea nu mișcă –); că orice forță motrice este voința de putere, că nu există nici o forță fizică, dinamică sau psihică în afara acesteia⁷¹ (§ 688).

Nietzsche identifică în dinamica vieții dimensiunea relațională și perspectivală a sensului⁷², factori pe care îi întâlnim și în interpretarea psihologiei adleriene atunci când este explicată interacțiunea dintre individ și mediu. Viața, ca expresie dinamică a voinței de putere, „supune și încorporează tot mai mult «exterior»”⁷³ (§ 681). În acest cadru se înscriu interpretările adleriene, analizate anterior, cu privire la raporturile dintre modul în care copilul percepe realitatea, o încorporează, o interpretează și își construiește propriul scop de superioritate și planul său de viață. Nietzsche aduce, de asemenea, o rafinare a înțelegerii conceptului voinței de putere prin interpretarea psihologică a lui „a te simți mai puternic”. În dimensiunea

⁶⁹ A. Adler, *The Neurotic Constitution*, p. IX.

⁷⁰ F. Nietzsche, *Voința de putere. Încercare de transmutare a tuturor valorilor (Fragmente postume)*, traducere și studiu introductiv de Claudiu Baciuc, Oradea, Editura Aion, 1999, p. 443.

⁷¹ *Ibidem*, p. 442.

⁷² *Ibidem*, § 590, p. 389: „Valorile noastre sunt introduse în lucruri prin interpretare. Există oare un sens al În-sinelui?! Oare sensul nu este în mod necesar sens relațional și perspectivă? Orice sens este voință de putere (toate sensurile relaționale pot fi reduse la ea)”.

⁷³ *Ibidem*, p. 436.

sa subiectivă, „depinde ce te apasă, ce te constrânge”, voința de putere dobândește variate forme de manifestare individuală, „false fortificări”: sentimentul certitudinii, sentimentul superiorității, sentimentul unicității, sentimentul perfecțiunii (idealului), sentimentul curajului etc. A deveni în mod autentic mai puternic reprezintă, pentru Nietzsche, a decide în sine să crești, să perseverezi în „ceea ce ai decis” și să trăiești bucuria comparației cu sine, dar „nu în mod necesar cu alții”⁷⁴.

Potrivit lui Adler, explorarea vieții psihice trebuie să țină cont de faptul că toate aceste încercări și eforturi de compensare a inferiorității și a nesiguranței, indiferent de formele de manifestare, sunt orientate către un scop, iar linia călăuzitoare este voința de putere. Scopul final este mereu același: dominarea, trăită și apreciată ca triumf masculin⁷⁵, dar și asimilată sentimentului de completitudine și de autodepășire. Adler afirma: „Acest scop corespunde conștient sau inconștient formulei: «Trebuie să acționez în așa fel încât în cele din urmă să devin stăpânul situației»”⁷⁶. Căutarea puterii se desfășoară după scheme antitetice, iar aspirația spre putere, formulată în scopul inconștient, este în contradicție cu realitatea sentimentului social. Acest mecanism este evidențiat clar în cazul nevrozelor⁷⁷. Pentru Adler „voința de putere” este un principiu absolut care este creat timpuriu, dezvoltat și consolidat, proporțional cu conștiința inferiorității și devine ideal de viață în care sunt grupate, în arealul voinței, toate calitățile, dorințele și puterile menite să compenseze deficiența resimțită. În cazul personalității nevrotice, această ficțiune călăuzitoare [voința de putere, compl. n.] este „mai exagerată decât în condiții normale, modelează mentalitatea, trăsăturile de caracter și predispozițiile după propria imagine”⁷⁸.

Adler este însă doar parțial în acord cu includerea de către Nietzsche în psihologia voinței de putere a voinței de plăcere, ca efect secundar al sentimentului puterii⁷⁹. Plăcerea apare în conștiință ca „idee, dorință sau voință”, iar manifestarea sa, prin cuvinte și acțiuni, este rafinată și influențată cultural, fapt recunoscut ca mecanism psihologic al sublimării, afirmat anterior și de Nietzsche și Freud. Pentru Nietzsche, sub „aparența sublimării” are loc îmblânzirea instinctelor⁸⁰. Morala reprezintă un mijloc de sublimare a instinctelor puterii, o denaturalizare a acestora: „dispariția caracterului natural al valorilor morale a avut drept consecință nevoia de a crea un tip uman degenerescent – «omul bun», «fericitul», «înțeleptul»”⁸¹. Pentru Adler însă, satisfacerea sublimativă a oricărei pulsiiuni poate fi realizată în mod

⁷⁴ F. Nietzsche, *Voința de putere. Încercare de transmutare a tuturor valorilor (Fragmente postume)*, § 917, 918, pp. 587–588.

⁷⁵ A. Adler, *The Neurotic Constitution*, p. 43.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 93.

⁷⁷ A. Adler, *Pratique et théorie de la psychologie individuelle comparée*, pp. 146–147.

⁷⁸ A. Adler, *The Neurotic Constitution*, p. 71.

⁷⁹ F. Nietzsche, *Voința de putere. Încercare de transmutare a tuturor valorilor (Fragmente postume)*, § 428, p. 276.

⁸⁰ *Ibidem*, § 966, p. 612.

⁸¹ *Ibidem*, pp. 279–280.

corect atunci când interesul social crește, întrucât pentru Adler plăcut înseamnă în interesul comunității⁸².

Odată cu introducerea conceptului de interes social, perspectiva adleriană asupra voinței de putere „are o schimbare majoră de sens”⁸³. Potrivit lui Mackenthun, în concepția lui Adler, „protestul viril” și exacerbarea personalității, ca expresii ale aspirației spre putere, nu sunt manifestări ale creșterii puterii personale, ci doar mijloace de dominare, de căutare patologică a puterii și de supracompensare a inferiorității percepute. Afirmarea admirației pentru importanța pe care Nietzsche a atribuit-o voinței individuale și individualismului, ca țel al acestei voințe, nu mai reprezintă pentru Adler o soluție la problemele umanității. Răspunsul alternativ oferit de Adler atribuie valențe etice afirmării individualității și aspirației spre perfecțiune, integrând în conceptul de sentiment social trăsături de caracter precum compasiune, altruism, implicare⁸⁴. Individualitatea și diversitatea personalităților sunt explicate, în accepțiunea lui Adler, prin scopul lor ultim: „Individul poartă trăsăturile de caracter cerute de scopul său fictiv, așa cum masca caracterului (personajului) actorului antic trebuia să corespundă finalului tragediei”⁸⁵.

Sentimentul de inferioritate care nu este echilibrat de sentimentul comuniunii sociale dobândește manifestări nevrotice. În *Sensul vieții*, Adler reconfigurează strădania omului către perfecțiune, o eliberează de instinctualitatea voinței de putere și o redefiniște în termenii înțelegerii bazate pe rațiune, evidențiind faptul că „țelul perfecțiunii” stabilește „normele sentimentului de comuniune socială”, care aspiră către o comunitate în care acest ideal al umanității a fost atins⁸⁶. Această aspirație și strădania continuă spre perfecțiune poartă în ele scopul unei umanități ideale și reprezintă, pentru Adler, un proces de adaptare activă, continuă, *sub specie aeternitatis*⁸⁷. În acest sens, „suprema reprezentare” care înglobează în sine aspirația, scopul, precum și mișcările de expresie ale omului către perfecțiune, ca ideal al umanității, o reprezintă conceptul de Dumnezeu⁸⁸. În orice scop de superioritate, al copilului, al filosofului sau al discipolului, Adler identifică „efortul de a fi asemănător cu Dumnezeu”, dar și fina demarcație dintre normal și patologic:

Fie că dorim să perpetuăm viața noastră pământească, fie că ne imaginăm venind pe pământ din nou și din nou prin multe încarnări, fie că prevedem o nemurire într-o altă lume, toate aceste perspective se bazează pe dorința de a fi

⁸² A. Adler, *The Individual Psychology of Alfred Adler...*, pp. 32, 41, 63.

⁸³ Gerald Mackenthun, „Adler, Nietzsche und der Wille zur Macht”, Berlin, Geschrieben Winter 2009; Version Dezember 2014, <https://www.geraldmackenthun.de/aufs%C3%A4tze/>, accesat: 8 iulie 2024, pp. 5–6.

⁸⁴ Edward Hoffman, *op. cit.*, p. 101.

⁸⁵ A. Adler, *The Individual Psychology of Alfred Adler: a Systematic Presentation in Selections from His Writings*, p. 94.

⁸⁶ A. Adler, *Sensul vieții*, traducere, cuvânt înainte, note de Leonard Gavrilu, București, Editura IRI, 1995, pp. 150–152.

⁸⁷ A. Adler, *The Individual Psychology of Alfred Adler...*, pp. 106–107.

⁸⁸ A. Adler, *Sensul vieții*, pp. 150–151.

ca Dumnezeu. Același scop al asemănării cu Dumnezeu apare în dorința de a cunoaște totul, de a poseda înțelepciunea universală sau în dorința de a ne perpetua viața. Acest ideal de asemănare cu Dumnezeu apare și în ideea de „supraom”; și este revelator – nu voi spune mai multe – că Nietzsche, când a înnebunit, a semnat el însuși, „Cel Răstignit” [...].⁸⁹ (referindu-se la ultima scrisoare a lui Nietzsche către Strindberg, compl. n.)⁹⁰.

De asemenea, prin schimbarea de semnificație atribuită voinței de putere, atunci când o redefinește ca aspirație spre perfecțiune, Adler subliniază puterea creatoare a individului. Potrivit lui Adler, „atât inconștientul, cât și conștientul sunt determinate de valori și interese subiective, orientate social, toate fără corespondent în realitatea fizică și, în ultimă instanță, o creație a individului”⁹¹. Toate trăsăturile individului sunt în accepțiunea lui Adler produse secundare ale activității creative a copilului. Varietatea răspunsurilor de adaptare este explicată de conlucrarea între judecata neîngrădită de reguli a copilului și puterea sa creatoare liberă; copilul integrează influențele externe, le modelează și reacționează la ele după propria sa minte. Puterea creatoare este individualizată de modul în care copilul folosește și valorifică potențialul și capacitățile moștenite. În viața sa ulterioară, puterea creativă este restrânsă chiar de linia de mișcare a vieții sale psihice pe care a ales-o. Cu toate acestea, lumea exterioară aflată în continuă schimbare solicită permanent o angajare creativă în a da un răspuns cerințelor vieții. Totodată, limitele puterii creatoare sunt date și de stadiul evoluției societății și individului, iar eșecurile și erorile umanității sau ale individului contribuie, potrivit lui Adler, la un sentiment de inferioritate creativ care amplifică efortul spre superioritate. Educația și cultura au rolul de a-l ajuta pe copil să obțină un acord între puterea sa creativă și cerințele societății. Puterea creatoare este parte a procesului vieții, iar cultura, prin reprimarea sau susținerea acestei puteri, devine un factor a cărui influență poate fi judecată doar post-factum, după consecințele sale. Ca fenomen universal, puterea creatoare servește unui scop al perfecțiunii, este o adaptare activă a fiecărei specii la „cerințele cosmice”⁹². În accepțiunea psihologiei adleriene, puterea creatoare poate fi regăsită în variate forme: ca scop final fictiv, ca Eu ideal, în joc, în visuri, în simptomele nevrotice, în voința de a apărea, în formularea de ipoteze sau de dogme.

Pentru Nietzsche, forța creativă este descrisă în ipostaze variate: ca expresie a voinței de putere, ca forță a vieții (§ 619) și condiție a existenței (§ 260), este mijloc de impunere a voinței prin morale și religii (§ 144), este o expresie a puterii, dar și

⁸⁹ A. Adler, *The Individual Psychology of Alfred Adler...*, pp. 314–315.

⁹⁰ Hermann Scheffauer, „Friedrich Nietzsche and August Strindberg”, în *The North American Review*, Aug., 1913, vol. 198, nr. 693, p. 205, <https://www.jstor.org/stable/25120062>, accesat: 12 iulie 2024.

⁹¹ A. Adler, *The Individual Psychology of Alfred Adler...*, p. 9.

⁹² A. Adler, *Social Interest: A Challenge to Mankind*, pp. 5, 7, 25, 27, 56–58, 84–85, 96, 114, 126, 156.

un simptom al decăderii prin instituirea de idealuri metafizice, o manifestare activă a întâmplării (§ 673), o expresie a dimensiunii estetice a existenței (§ 1049), un mijloc de răspuns la ideea eternei reînțoarceri prin transmutarea [creativă a, compl. n.] tuturor valorilor (§ 1059)⁹³. Conceptul de creativitate, însoțit de atributul de putere sau forță, aduce noi semnificații ale raportului omului cu sine însuși, cu ceilalți și cu însăși natura realității și existenței. Cu toate că în scrierile sale Adler nu face referire la Nietzsche atunci când vorbește despre puterea creatoare, apreciem că cele două accepțiuni sunt complementare în cunoașterea omului, în înțelegerea sensului vieții și pot fi luate în considerare împreună în genealogia psihologiei individuale.

Desprinderea sensului și a semnificației adleriene privind conceptul voinței de putere de originea și de evoluția sa nietzscheană are loc progresiv pe întregul parcurs al dezvoltării psihologiei individuale. În separarea ireconciliantă⁹⁴ a psihologiei individuale de filosofia lui Nietzsche, un ultim argument este dat de răspunsul la interogația „Cine creează țelul ce rămâne deasupra umanității și deasupra individului?”⁹⁵ Doctrina lui Nietzsche și cea a lui Adler aduc perspective antinomice în formularea unui răspuns. Nietzsche a promovat individualismul, desăvârșirea individului și asumarea vieții în afara oricărei morale – prin ideea de Supraom, ca educator al umanității, țelul fiind afirmarea voinței de putere ca voință de viață. Adler, eludând caracterul dialectic al voinței de putere, a promovat idealul unei umanități bazate pe cooperare, dezvoltarea personalității și aspirația spre perfecțiune a individului fiind validate de contribuția adusă la viața comunității, țelul fiind sentimentul comuniunii sociale. În acest context explicativ, Adler considera că nu este necesar „să-i inoculăm omului dorința de a deveni supraom, așa cum a arătat îndrăzneța încercare a lui Nietzsche”⁹⁶.

Influențele filosofice pe care psihologia individuală adleriană le-a integrat în cadrul său teoretic aduc cunoașterea omului ca demers psihologic în cadrul istoric al teoriilor cunoașterii. Integrarea în psihologia individuală a categoriilor kantiene ale înțelegerii (cauzalitate, finalitate, necesitate, unitate, diversitate), a rolului activ al minții în sinteza experienței și în construirea realității, precum și a dimensiunii etice a naturii omului și rolul său activ în conferirea de sens existenței sale au condus la abordarea holistică a cunoașterii omului. Din intersecția cu filosofia lui „ca și cum” și prin recunoașterea necesității ontologice de sens și de semnificație, psihologia individuală dobândește valențele unei psihologii pragmatice. Prin

⁹³ F. Nietzsche, *Voința de putere. Încercare de transmutare a tuturor valorilor (Fragmente postume)*, § 917, 918, pp. 103, 174, 400, 428, 649, 657.

⁹⁴ G. Mackenthun, „Adler, Nietzsche und der Wille zur Macht”, pp. 6–8, <https://www.geraldmackenthun.de/aufs%C3%A4tze/>, accesat: 8 iulie 2024.

⁹⁵ F. Nietzsche, *Voința de putere. Încercare de transmutare a tuturor valorilor (Fragmente postume)*, § 260, p. 174.

⁹⁶ A. Adler, *The Individual Psychology of Alfred Adler...*, p. 104.

raportarea cunoașterii omului la filosofia voinței de putere și prin resemnificarea acestui concept în psihologia individuală, Adler afirmă caracterul dialectic al naturii omului și al existenței, dar construiește și soluții de ameliorare a problemelor existenței umane. Inspirat de pozitivismul idealist al lui Vaihinger și pentru a nu transforma psihologia individuală într-o psihologie a puterii, Adler conferă individului și umanității țelul aspirației spre perfecțiune: *Gemeinschaftsgefühl*⁹⁷, un țel în care vremelnicia și eternitatea pot fi reconciliate, iar destinul omenirii are o nouă arhitectură.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 134: termenul preferat de Adler în traduceri în limba engleză a fost cel de „interes social” sau, în alte contexte pentru care era mai potrivit, cel de „sentiment social”.

